

שלשה מלאכים אכלו אצל אברהם שלשה בקר כדי שיגלו קדושת אברהם גם בשלשה כבהמה!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

"והוא עומד עליהם" ללמדם כוונת האכילה

ומבאר ה"יטב פנים" על פי מה ששינוי בגמרא (גיטין כב:): "הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן". ומקשה בגמרא: "והא לאו בני דיעה נינהו", ולא ידעו לכתוב לשמה, "אמר רב הונא, והוא שהיה גדול עומד על גביו", ומלמדו שיכתוב לשמה. והנה המלאכים אף שעובדים את ה' במדרגה נשגבה מאד, בכל זאת אינם יודעים איך לעבוד את ה' בכוונת אכילה ושתיה, שהרי אינם עוסקים כלל בעניני גשמיות.

על כן כשאכלו אצל אברהם עמד אברהם אבינו על גביהם ללמדם כל כוונות וסודות האכילה, וזהו פירוש הפסוק: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", אברהם היה בבחינת גדול העומד על גבי המלאכים, ללמדם כוונות האכילה איך לאכול בקדושה ובטהרה, ויאכלו המלאכים על דעתו ועל כוונתו, ומזה השכילו להבין בעצמם: "והוא עומד עליהם", שאברהם עומד למעלה מהם בקדושתו, שהרי עמד עליהם ללמדם כוונת האכילה.

והנה המלאכים ביקשו לפגוע במשה שבא לקבל את התורה, בטענה שאין ראוי לתת התורה לבני אדם קרוצי חומר, בהיות שהם צריכים לעסוק בעניני גשמיות כאכילה ושתיה וכדומה, על כן ראוי יותר לתת את התורה למלאכים שאינם עוסקים כלל בעניני אכילה ושתיה כי אם בעניני רוחניות.

על כך השיב להם הקב"ה: "לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו", פירוש, הלא כשאכלתם אצל אברהם היתה לכם ירידה, כי נתגלה לכם שאברהם הוא גדול מכם, שהרי הוא לימד אתכם כוונות וסודות האכילה, בבחינת: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", אם כן ודאי שראוי לתת להם את התורה, מכיון שהם עובדים את ה' גם בעניני אכילה ושתיה יותר ממלאכי מעלה, אלו תוכן דבריו הקדושים.

מענה יאיר לנו להבין נפלאות דרכי ה' מסבב כל הסיבות, שהוציא חמה מנרתיקה כדי לסבב כך שיבואו שלשה מלאכים לאברהם, שהם מכוונים כנגד שלשה דברים שהאדם נדמה בהם כמלאך, ומאחר שיש באדם גם שלשה דברים שהוא כבהמה, לכן חשבו מתחילה שהם גדולים ממנו ככתוב: "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו".

אולם כאשר הכין להם אברהם אבינו בקדושה ובטהרה שלשה לשונות משלשה בקר, שהם מכוונים כנגד שלשה דברים שהאדם נדמה כבהמה, אז נתגלה להם גדול קדושתו של אברהם אבינו שנתקדש כל כך בשלשה דברים שהאדם הוא כבהמה, עד שגם בשלשה דברים הללו גשמיים היה כמלאך קדוש, לכן אחרי שאכלו אצלו ג' בהמות כתוב: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", שהבינו שהוא גדול מהם בקדושתו.

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". ופירש רש"י: "בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה". על כן דקדקו חז"ל לומר במדרש שאברהם אמר להם: "כי על כן עברתם על עבדכם, מיום שברא הקב"ה את עולמו" בשביל התורה ובשביל ישראל, "הייתם מזומנים לבא אצלי", כדי שלא תקטרו על מתן תורה לישראל.

גמרא: "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה", וצריך לקדש גם שלשה כבהמה

הקב"ה סיבב שיאכלו שלשה מלאכים אצל אברהם שלשה בקר, כדי שישגלו קדושתו גם בשלשה כבהמה

יטב פנים: "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", אברהם אבינו עמד עליהם ללמדם כוונות וסודות האכילה

מיום בריאת העולם גזר הקב"ה שיבואו המלאכים לראות קדושת אברהם כדי שלא יקטרו במתן תורה

בדעתו, בהליכתו, בדיבורו, ישתמש בהם לקדש עצמו גם בשלשה דברים שהוא כבהמה, על ידי שיוכח בדעתו לעסוק בהם בלתי לה' לבדו, ועל ידי זה יתעלה כל כולו להיות כמלאך בכל הששה דברים ביחד.

שלשה מלאכים הכנה למתן תורה

והנה כאשר נתבונן בדברי חכמינו ז"ל נשכיל להבין, כי מה שסיבב הקב"ה בשלשה המלאכים יבואו אל אברהם אבינו, הוא כדי לעשות בזה הכנה לקראת קבלת התורה שיקבלו ישראל בהר סיני, שלא יוכלו המלאכים לקטרג על ישראל שאין הם ראויים לקבל התורה, כמבואר במדרש (שמו"ר כח א) על הפסוק במתן תורה (שמות יט ג):

"ומשה עלה אל האלקים, הדא הוא דכתיב (תהלים סח ט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם... באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטיין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה, לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם".

והנה ידוע מה שנתייגעו המפרשים להבין מה שאמר הקב"ה למלאכים: "אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו", הלא עיקר טענת המלאכים היתה, שאין ראוי לתת התורה לבני אדם קרוצי חומר שעלולים לחטוא, אם כן מה בכך שירדו ואכלו אצל אברהם, וכי משום כך הם חייבים לוותר על קבלת התורה שנתאוו אליהם.

ומצינו על כך ביאור נפלא ב"יטב פנים" (מאמר זמן מתן תורתנו אות ו), על פי מה שמצינו במדרש (ב"ר מח יד) שמתמה על הפסוק (בראשית יח ח): "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, הכא את אמר והוא עומד עליהם, ולהלן אמר (שם ב) נצבים עליו, אלא עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו, כיון שיצא ידיהם והוא עומד עליהם, אימתו מוטלת עליהם מיכאל מירתת גבריאל מירתת".

פירוש, מתחילה חשבו המלאכים שהם גדולים מאברהם, לכן כתוב: "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו", שהחזיקו עצמם שהם "נצבים עליו" שהם גדולים ממנו, אך אחרי שאכלו אצל אברהם נתגלה להם: "והוא עומד עליהם", שהוא גדול מהם, וצריך ביאור איך נתגלה להם ענין זה דוקא אחרי שאכלו אצלו.

"בכל דרכיך דעהו" לקדש גם ג' כבהמה

אולם אין זה מספיק רק להגביר את השלשה שהם כמלאך על השלשה שהם כבהמה, אלא תכלית עבודת האדם בעולם הזה היא שישתמש עם שלשה דברים שהוא כמלאכי השרת, דעתו והליכתו בקומה זקופה, עם כח הדיבור המיוחד שיש לו, כדי שיעלה גם את השלשה דברים שהוא כבהמה למדרגת מלאך, על ידי שיקדש עצמו במותר לו ויעסוק בכל עניני העולם הזה בלתי לה' לבדו, דהיינו שיאכל וישתה ויעסוק במצות פריה ורביה בקדושה ובטהרה לשם שמים, כמו שנפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא):

"בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב (משלי ג ו) בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו... ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד".

ואם אכילתו ושתיתו הן לשם שמים, כי אז גם הליכתו לבית הכסא היא עבודה גדולה לברר את הפסולת מתוך האוכל ולהפריד את הרע מתוך הטוב, כמו שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע ב"פרי צדיק" (פרשת ואתחנן אות יט):

"דידוע ששורש קלקול הנפש היה להכניס תאוה באכילה, ועל ידי זה נעשה פסולת ומותרות מהמאכלים, דבמן כתיב לחם אבירים ואמרו (יומא עה:): שנבלע ברמ"ח אברים, וקודם הקלקול לא היה פסולת מהאכילה כשהיה אדם הראשון בגן עדן כמו המן, רק על ידי הנחש שהכניס כח התאוה והנאת עצמו נעשו המותרות ופסולת".

והנה אם האדם מקדש עצמו בעבודת ה' כי אז הוא בבחינת מלאך, כמו שכתוב בפרשת ציצית (במדבר טו ז): "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלקיכם". ופירש בתרגום יונתן: "מן בגלל דתזכרון ותעבדון ית כל פקודי, ותהווין קדישין הי כמלאכיא דמשמשין קדם ה' אלקכון", פירוש: "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי, ותהיו קדושים כמלאכים המשמשים לפני ה' אלקיכם".

נמצינו למדים מזה, כי תכלית בריאת האדם בעולם הזה בשלשה דברים כמלאך ובשלשה דברים כבהמה, כדי שיקדש עצמו בכל ששה דברים להיות כמלאך, כי אחרי שנתקדש בשלשה דברים שהוא כמלאך:

בפרשתנו פרשת וירא: "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה". ופירש רש"י: "כחום היום, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים".

ולכאורה יפלא איך יעלה על הדעת לומר על הקב"ה היודע מראשית דבר אחרית דבר, שמתחילה הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריח את אברהם באורחים, ואחר כך כשראה שהוא מצטער על כך שלח לו שלשה מלאכים, הלא ברור שהקב"ה כבר ידע מראש שיצטער על כך שאין לו אורחים.

אך הביאור בזה כי מה שהוציא הקב"ה תחילה חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים, היתה ככוונה תחילה כדי שלא יבואו אליו בני אדם כי אם שלשה המלאכים, כמבואר במדרש (ב"ר מח יא) על הפסוק (בראשית יח ה): "כי על כן עברתם על עבדכם, אמר רבי יהושע, מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי".

"שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה"

אמנם ראוי להתבונן מדוע סיבב הקב"ה כבר מיום שברא את עולמו שיבואו שלשה המלאכים לאברהם, הן אמת שרש"י כבר מביא דרשת חכמינו ז"ל: "והנה שלשה אנשים, אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות". אולם ברור שיש בזה עוד כוונה עמוקה מה שצירף הקב"ה כל השלשה ענינים בזמן אחד, כדי שיבואו אליו שלשה מלאכים בבת אחת.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה ששינוי בגמרא (חגיגה טז): "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהליכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת, שלשה כבהמה, אוכלין ושותין כבהמה, ופריין ורביין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה".

נמצינו למדים מזה, כי האדם כלול משני חלקים, מחציו ולמעלה, בדעתו, בהליכתו ובדיבורו הרי הוא כמלאך, ומחציו ולמטה, באכילתו ושתיתו, בפריו ורביו, ובבית הכסא הרי הוא כבהמה. והנה שני כוחות הללו שבתוך האדם, נלחמים זה בזה מלחמת חרמה, כי מצד הגוף החומרי מנסים השלשה שהם כבהמה להתגבר על השלשה שהם כמלאך, אך מצד הנשמה הרוחנית השלשה שהם כמלאך מנסים להתגבר על השלשה שהם כבהמה.

וצריך אדם לדעת נאמנה, כי אם לא יעמוד על המשמר להגביר אותם שלשה שהם כמלאך על השלשה שהם כבהמה, כי אז הוא עלול לקלקל גם אותם שלשה שהוא כמלאך להפכם להיות יותר גרוע מבהמה, על ידי שישתמש בהם לדבר עבירה, לחשוב בדעתו דברים שאסור להרהר בהם, ולדבר דיבורים שאסור לדבר אותם כלשון הרע רכילות וליצנות.

”כל המענג את השבת”

צריך לענג ולשמח את השבת שבעולם התיקון תהיה יום שכולו שבת!

האר”י ז”ל בקבלת שבת, כיון שהרחיצה היא לעומת רחיצת נהר דינור שהוא חם.

וכשם שבעולם הבא אחר רחיצה הוא פושט ממנו בגדי חול, והיינו הגוף שהוא מלבוש לנשמה בעולם הזה ולובש בגדי שבת, דהיינו מלבוש רוחני העשוי לו מן המצות רמ”ח עשין נגד רמ”ח אברים ושס”ה לאוין נגד שס”ה גידין, ועל זה נאמר יכין רשע וצדיק ילבש כמו שכתב הזוהר, כך בעולם הזה חייב אדם לפשוט בגדי חול וללבוש בגדי שבת.”

ויש לבאר בזה מה שכתב בשל”ה הקדוש (מסכת שבת נר מצוה אות לו): ”ומצאתי צריך ליהרר בכל סעודה משלוש סעודות שיהיה לו בשר דגים ויין, ויש רמז בתיבות האלו, כי ראשי תיבות שלהם דהיינו ביי”ד עולה במספר קטן ז’... ונדוע כי שער השביעית הוא המוכחר, ושבת שהוא יום שביעי ראש לכולם”. ולפי דברי ה”תורת חיים” מבואר היטב הטעם שצריך בכל סעודה בשר דגים ויין, כנגד מאכלי השור הבור והליתן ויין המשומר.

מענה יאיר לנו להבין דקדוק לשון הגמרא: ”כל המענג את השבת”, שמענג את השבת ולא את עצמו, כדי ללמדנו שצריך לענג את השבת כדי לנחמה, על אשר בחטא עץ הדעת גרמנו שלא תהיה ”יום שכולו שבת” אלא ”מעין עולם הבא”, על כן אנו מענגים את השבת במאכלים שעתיד הקב”ה להאכיל אותנו ביום שכולו שבת, בשר ודגים זכר לשור הבור והליתן, קידוש על היין זכר ליין המשומר, כדי לענג ולשמח בכך את השבת שאחרי התיקון השלם תזכה להיות: ”יום שכולו שבת”.

מצות עני”ג נוטריקון ע’דן נ’הר ג’ן

יומתק לפרש בזה דברי הזוהר הקדוש (פרשת בראשית כו.) בענין מצות עונג שבת, כי עני”ג הוא ראשי תיבות ע’דן נ’הר ג’ן, ובזוהר הקדוש (פרשת עקב רעג.) מבואר כי שלש סעודות בשבת הם כנגד ג’ בחינות עני”ג - ע’דן נ’הר ג’ן, ומי שאינו אוכל ג’ סעודות בשבת נהפך לו צירוף עני”ג לצירוף נג”ע צרעת.

ויש לומר הביאור בזה כי ג’ בחינות עני”ג - ע’דן נ’הר ג’ן הם בבחינת עולם הבא, אשר אז יזכו ישראל לשבת בגן עדן כמו שישב שם אדם הראשון קודם שחטא, כמבואר בגמרא מהו עולם הבא (ברכות יז.): ”צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה”. והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית): ”ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן”. הרי כי עולם הבא הוא בבחינת נהר עדן גן.

הנה כי כן מאחר שתכלית המצוה לענג את השבת במאכלים שעתיד הקב”ה להאכיל אותנו בעולם הבא, היא כדי להזכיר לשבת שעוד יבוא היום שתזכה להיות ”יום שכולו שבת”, על כן דקדוק לומר: ”כל המענג את השבת”, במאכלים של עולם הבא שהוא בבחינת עני”ג - ע’דן נ’הר ג’ן.

מענה הרווחנו להבין, מדוע השכר על עונג שבת הוא: ”לא כאברהם... ולא כיצחק... אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה”. שהרי מבואר בגמרא (פסחים פח.) כי ג’ בתי מקדשות הם בזכות ג’ אבות, בית מקדש ראשון בזכות אברהם שקראו הר, בית מקדש שני בזכות יצחק שקראו שדה, ועל בית המקדש השלישי דרשו: ”לא כאברהם שכתוב בו הר... ולא כיצחק שכתוב בו שדה... אלא כיעקב שקראו בית”, הרי מבואר כי יעקב הוא בבחינת עולם הבא.

על כן יפה אמרו: ”כל המענג את השבת”, להזכיר לשבת כי בעולם התיקון תהיה ”יום שכולו שבת”, זוכה לנחלת יעקב אבינו שהיא נחלה בלי מצרים, כלומר שיש לו חלק בעולם הבא שהוא נחלת יעקב בלי גבולות, כמבואר במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה ס רמז תקג): ”עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם”, ועל כך הבטיח הקב”ה ליעקב: ”ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה”.

בדרך זו יתבאר היטב מאמרם (שבת קיח.): ”כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג”. כי שלש פורעניות אלו מונעות את ישראל מלזכות בעולם הבא, אולם המקיים ג’ סעודות שהם כנגד ג’ בחינות עני”ג - ע’דן נ’הר ג’ן של עולם הבא, הרי הוא ניצול מדה כנגד מדה מג’ פורעניות, כדי שיזכה בחיי העולם הבא בלי שום מניעות.

[המשך במאמר הבא]

אריז”ל: אם לא חטא אדם הראשון בעץ הדעת, היה מתקן את העולם בבחינת ”יום שכולו שבת”

החובה מוטלת עלינו לענג את השבת, על שגרמנו לה להיות ”מעין עולם הבא” ולא ”יום שכולו שבת”

תורת חיים: מאכלי שבת מעין עולם הבא, בשר ודגים כנגד שור הבור וליתן, קידוש על היין כנגד יין המשומר

על ידי אכילה בשבת מאכלי עולם הבא, אנו מענגים את השבת שתזכה להיות יום שכולו שבת

מעץ הדעת, ולכן נגזרה מיתה גם על כל הנבראים שהיו כלולים עמו, נמצא לפי זה שמוטלת עלינו חובה גדולה לענג ולנחם את השבת, שעל ידי חטא עץ הדעת גרמנו לה צער שעדיין איננה ”יום שכולו שבת” אלא מעין עולם הבא.

לענג את השבת במאכלים של עולם הבא

אמנם כדי להבין איך מענגים את השבת במאכל ומשתה שהם דברים גשמיים, נקדים יסוד נפלא בענין מצות עונג שבת שגילה לנו הגה”ק רבי אברהם חיים שור זצ”ל ב”תורת חיים” (עירובין יט.). כי כל מאכלי שבת הם רמז על המאכלים שעתיד הקב”ה להאכיל אותנו בעולם הבא, והנה הדברים בלשון קדשו:

”ונראה לפי ששבת בראשית רמז הוא לעולם הבא יום שכולו שבת כידוע, ולכך חייב אדם בשבת בראשית לעשות דברים שהן מעין יום שכולו שבת, דכשם שתענוג העולם הבא הוא יין המשומר, כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין צט.) עין לא ראתה, זה יין המשומר בענביו, כך חייב אדם לקדש על היין בשבת רמז לאותו יין.”

ולכך יין מגולה אסור לקדש עליו אפילו בזמן הזה דליכא סכנתא, משום דאותו יין של עולם הבא מכוסה וטמיר הוא, כמו שכתוב עין לא ראתה, וכשם שבעולם הבא יש תענוג ליתן ושור הבר, לכך חייב אדם לאכול דגים ובשר בשבת... ולכך אנחנו אומרים בשבת, הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת, משום דהא בהא תליא.”

בהמשך הדברים הוא מוסיף לבאר בזה הטעם שצריך אדם לרחוץ ולטהר עצמו לפני השבת:

”ולהכי כשהאדם מכין עצמו לשבת בראשית, חייב להכין עצמו דומיא דהכנת יום שכולו שבת, ולכך כשם שבעולם הבא צריך אדם לרחוץ עצמו תחילה בנהר דינור בגיהנם, להעביר ממנו כתמי העונות וזוהמתן ואחר כך הוא נכנס לגן עדן, כך בשבת בראשית שהוא דמיון ליום שכולו שבת, אמרו חז”ל שמצוה על כל אדם לרחוץ עצמו קודם שבת כמו שכתוב באורח חיים סימן ר”ס, כדי להעביר ממנו זוהמא ממש, ודוקא בחמין כמו שכתב

שנינו בגמרא (שבת קיח.): ”כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר אז תתענג על ה’ והרכבתך על כמתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו’, לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה וגו’, ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה”.

במאמר שעבר הבאנו בשם מאורי עולם: השל”ה הקדוש, האלשיך הקדוש, הגר”א מווילנא ועוד, כי בדקדוק גדול אמרו: ”כל המענג את השבת”, ולא אמרו: ”כל המענג את עצמו בשבת”, ללמדנו שצריך לענג את השבת ולא את עצמו, ולזה נתכוון הנביא (ישעיה נח יג): ”וקראת לשבת ענג” - ”לשבת ענג” ולא לעצמו עונג.

הפליא השל”ה הקדוש לבטא ענין זה בחריפות: ”ועל כן אותם הממלאים בטנם כסוס וכפרד אין הבין, לילך אחר הערב, ורווחא לבסומא שכיחא, ואחר כך מרוב מאכלם נופל תרדימה עליהם ומבלים מוחם, אלו אין נקראים מענגים את השבת, אלא הם מענגים את עצמם בשבת”.

אולם לפי זה ראוי לעורר על פליאה גדולה, ממה שמצינו כי עונג שבת הוא במאכל ומשתה, כמבואר בגמרא (שבת שם): ”במה מענגו, רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר, בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין”, וקשה איך אפשר לענג את השבת במאכל ומשתה שהם דברים חומריים.

לולא חטא עץ הדעת היה שבת הראשון יום שכולו שבת

ונראה לומר בזה רעיון חדש בעזרת החונן לאדם דעת, בהקדם לבאר מאמר תמוה במדרש (ב”ר כב יג): ”ויצא קין מלפני ה’... פגע בו אדם הראשון, אמרו לו מה נעשה בדיןך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו’”. וכבר נתייגעו המפרשים להבין, מהו הקשר בין כח התשובה ובין ”מזמור שיר ליום השבת”.

נקדים מה שמבואר בכתבי רבינו האריז”ל (ע”ח שער לט דרוש א), כי אם אדם הראשון היה עומד בניסיון הגדול ביום הראשון לבריאתו ביום שישי שלא לאכול מעץ הדעת, היה זוכה להשלים התיקון השלם של הגאולה העתידה, כי היה מוציא כל ניצוצי הקדושה מהקליפות והיו נשארים פגרים מתים בלי שום חיות, ובלשון קדשו: ”ואז לא היה עוד שם חורבן בעולם, והיה אז כמו שיהיה בימי המשיח במהרה בימינו, כי אז כתיב בלע המות לנצח, שהם הקליפות... היה מסתלק מהם כל החיות והיו מתים לגמרי”.

נמצא לפי זה כי אם לא היה אדם הראשון חוטא בעץ הדעת, היה השבת הראשון של בריאת העולם יום שכולו שבת, כי קדושת השבת היתה מתפשטת על כל הבריאה בבחינת: ”יום שכולו שבת”. אולם עתה שחטא בעץ הדעת ולא זכינו לתיקון השלם, לא היה שבת אלא מעין עולם הבא כמאמרם (ברכות נז): ”שבת אחד משישים לעולם הבא”. וצריך להמתין עד שנשלים התיקון השלם של חטא עץ הדעת כדי שיהיה יום שכולו שבת.

והנה שנינו בגמרא (ר”ה לא.): ”בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת”. ופירש רש”י: ”ליום שכולו שבת, שעתידי העולם להיות חרב, ואין אדם, וכל המלאכות שובתות, על אותו יום אומרים שיר של שבת”. מבואר מזה כי אדם הראשון אמר: ”מזמור שיר ליום השבת”, על הגאולה העתידה כאשר השבת יהיה: ”יום שכולו שבת”.

וידוע כי הגאולה השלימה תלויה בתשובה כמבואר בגמרא (יומא פו.): ”גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה”. נמצא כי על ידי תשובה נזכה ליום שכולו שבת. הנה כי כן מבואר היטב כוונת המדרש, כי אדם הראשון נצטער מאד שקלקל את השבת שלא תהיה: ”יום שכולו שבת”, ולא ידע שיש בידו לתקן הקלקול, לכן כאשר שמע מקין שאפשר לתקן הכל בתשובה: ”מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת וגו’”, היינו שפתח להודות לה’ על מצות התשובה שיוכל לתקן שתחזור השבת להיות ”יום שכולו שבת”.

והנה ידוע מדברי האריז”ל ב”שער הגלגולים” (הקדמה כג), כי כל הנשמות היו כלולות באדם הראשון בשעה שאכל